

Греченко В.А., Посохова Я.С., м.Харків

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ПРАВООХОРОНЦЯ В УКРАЇНІ В 1920-Х РР.

Нагальна потреба більш глибокого вивчення проблеми професійного становлення сучасного правоохоронця та розширення системи уявлень щодо його особистісно важливих якостей, викликає необхідність звернення до психологічних витоків формування особистості правоохоронця в Україні, починаючи з самого початку виникнення та розвитку цього процесу.

Після встановлення радянської влади в Україні почалося формування нових правоохоронних органів. Міліція УСРР організовувалася з суто класових позицій. У інструкції до декрету ВУЦВК від 10 липня 1920 р. «Про робітничо-селянську міліцію», а також у деяких інших документах, наказах і циркулярах визначалося, що на службу в міліцію приймаються тільки робітники й селяни. Широко використовувалися загони комітетів незаможних селян. Складаючись із незаможників і комуністів, останні формувалися на місцях згідно з постановою РНК «Про боротьбу з бандитизмом» [1, арк.39].

В 1920-х рр. виникла так звана «народна міліція», діяльність якої зосереджувалася на охороні громадського порядку, підтримці законності в суспільстві та була покликана сформувати в свідомості тогочасного народу образ правоохоронця, який з часом неодноразово трансформовувався та набував нових особистісних рис, притаманних лише даній соціальній групі. Важливого значення набувало створення такого образу працівника міліції, який би сформував позитивний імідж представника виконавчої влади та мав посилити довіру населення до відповідних силових структур.

Документи свідчать, що у перші півтора роки існування «міліціонери усіх видів служби являли собою у переважній більшості натовп людей, суцільно недисциплінований, непідготовлений, босий та роздягнутий» [2, с.24].

О. Хмеленок в своєму дослідженні особистості правоохоронця 1920-х рр., охарактеризувала їх як борців за ідеали добра і справедливості, сформованими і вкоріненими в культурі протягом історичного розвитку

етносу. Авторка акцентує увагу на впливі даних особистісних рис на формування у правоохоронця почуття синхронності, узгодженості своїх дій у виробничо-господарській сфері, в особистому житті, в професійній діяльності тощо. Дослідниця зазначає: «Синхронізація діяльності, закріплена в народних моральних алгоритмах - «так, як у людей», «не гірше, ніж у людей», «як люди, так і я» - можливо, визначила і створення безлічі загонів добровільних помічників правоохоронних органів» [3, с.153].

Не відігравав значну роль в становленні особистості правоохоронця їх розподіл за соціально-економічними параметрами такими як національність, соціальне походження та освітній рівень. Не враховувався при професійному відборі психологічний відбір, наявність якого допомогла б визначити придатність чи непридатність кандидата до служби в правоохоронній системі. Необхідною умовою для успішного та ефективного виконання своїх професійних обов'язків є достатній освітній рівень правоохоронця. Але представники тогочасної правоохоронної системи були неосвідченими та необізнаними, що призводило до того, що виконувана ними робота не відображала основних завдань, які були на них покладені.

На психологічному та особистісному рівнях до затримки у розвитку та становленні особистості правоохоронця призводили нерозвиненість освітньої та культурно-освітньої системи, нестійкість культурних традицій і відсутність системи підготовки кваліфікованих кадрів для всіх галузей діяльності. Дані оставини пояснювалися надзвичайною складністю в організації, фінансуванні, відсутністю кваліфікованих кадрів та матеріально-технічної неспроможності.

До того ж багаторічна соціально-економічна, культурна та психологічна демодернізація суспільства в умовах Першої світової війни та Української революції викликала глибоку кризу у всіх сферах життєдіяльності країни та негативно відобразилося на психологічному розвитку особистості. Значна кількість дослідників, вивчаючи роль «людського фактора» у війні, вказують на діяльнісний аспект розвитку особистості, який був покликаний задовольняти індивідуальні потреби людини.

О. Сенявська говорить, що «стан «зведеного курка», що неминуче позначився на всіх сферах суспільного життя, але найбільш сильно

відбився в народній свідомості, наклавши відбиток на долю кількох поколінь. Так психологія всього суспільства поступово перетворювалася в психологію комбатанта - як реального, так і потенційного» [4, с.2-3]. Питання формування нової нормативної бази постало ще у добу Української революції. Необхідно було структурувати правове поле та створити якісь політичні і юридичні універсалії, які б регламентували роботу правоохоронця. Відсутність правових знань та професійна некомпетентність особового складу міліції спонукала до впровадження в період підготовки систематичного вивчення значного блоку юридичних дисциплін. Дану обставину можна аргументувати тим, що в 1920-ті роки звертали увагу на бойові та особисті якості людини, але цього вже було недостатньо, тому правова освіта міліціонера була нагальною.

Даний віковий період ознаменувався «переломним» в житті тогочасного населення, яке в свою чергу і сформувало особовий склад міліції. В повсякденному житті більшості населення активізувалися риси нового укладу, змінювалася свідомість людей, формувалися нові світоглядні орієнтації. Зміна зовнішніх умов, продиктована широким комплексом економічних, соціально-політичних, психологічних факторів, зумовила зміни і внутрішніх умов, які допомагали населенню освоювати нові механізми соціалізації.

Кадри міліції переважно були сформовані зі звичайних селян та робітників, рівень інтелектуального, освітнього, культурного, емоційного та психічного розвитку яких був недостатнім для виконання ними професійних обов'язків як представників правоохоронної системи, тому з часом відбулися кадрові чистки серед лав тогочасних працівників міліції, професійна компетентність яких викликала великі сумніви.

Досліджуючи питання підготовки радянських міліціонерів 1920 р.р., С. Токарева, вказує на те, що «у 1921 р, коли склалися сприятливі об'єктивні умови і зникли численні фронти, було покладено початок систематичного навчання. Забезпечення безпеки громадян тепер зводилося не лише до відкритої протидії злочинності, необхідно було приймати і превентивні заходи. Для цього була потрібна серйозна професійна підготовка. Першим завданням стала ліквідація загальної та політичної неграмотності, вивчення міліцейської служби і військова підготовка. Але на початку 1920-х років навчання міліціонерів на

місцях носило «випадковий» і тимчасовий характер. Вимоги до міліції, в зв'язку з розвитком законодавства та покладанням на неї нових обов'язків, ставили перед місцевими органами завдання підняття кваліфікацію працівників» [5, с.199-200].

Комплектація правоохоронних органів відбувалася на класовій основі, що призвело до надання переваг соціальному походженню перед професійними якостями. Загальний низький освітній рівень та фактична відсутність правової культури не сприяли психологічному розвитку особистості.

Отже, відсутність кваліфікованої підготовки правоохоронців не формуло у даного соціального прошарку правового розвитку та ціннісного відношення до права. Наявність правового нігілізму у представників влади того часу, не сприяло зміцненню авторитету правоохоронців у суспільстві та не викликало довіру серед населення. У зв'язку з тим, що ухил при відборі працівників правоохоронної системи робився на особистісні та фізичні якості правоохоронців, тому дана обставина не дозволяла сформувати позитивного іміджу до силових структур, що і позначилося на ефективності виконуваної ними роботи. Негативним явищем в становленні особистості правоохоронця було відсутність його психологічного супроводу в період відбору та під час професійної діяльності, що спровокувало значні кадрові чистки особового складу міліціонерів. Наслідки війн та трансформацій в суспільстві також негативно позначилися на психологічному становленні особистості майбутнього працівника міліції та спровокували певну затримку його психологічного розвитку, що унеможливило набуття ним необхідних професійних якостей для даної професійної групи.

Література

1. Центральний державний архів виконавчих органів влади і управління України (ЦДАВО України). Ф. 6. Оп. 2. Спр. 119. Арк. 39.
2. Михайленко П, Довбня В. Робітничо-селянська міліція УСРР у 1919–1922 роках: утворення, розвиток та правові засади діяльності // Іменем Закону. 2007. № 24 (5566). С. 24.
3. Хмеленок Е.А. Образ стража порядка в сознании белорусского народа: историческая ретроспектива // Менталитет славян и интеграционные процессы: история, современность, перспективы:

материалы X Международной научной конференции, Гомель, 25-26 мая 2017 г. / М-во образования Республики Беларусь [и др.]; под общ. ред. В.В. Кириенко. Гомель: ГГТУ им. П.О. Сухого. 2017. С. 153 – 155.

4. Сенявская Е.С. Психология войны в XX веке: исторический опыт России // М.: РОССПЭН. 1999. 347 с.

5. Токарева С.Н. Общеюридическая подготовка советских милиционеров в 1920-е годы // Вестник ВИ МВД России. 2013. №3. С.199-202.

Доріченко В. А., м.Київ

ОСОБЛИВОСТІ ЧАСОВОЇ ПЕРСПЕКТИВИ ОСОБИСТОСТІ В СИТУАЦІЇ ВІЙНИ

Час - один з важливих, але вкрай мало використовуваних резервів психічної організації особистості, її самореалізації в соціумі. У складних соціальних колізіях проблема «людина і час» актуалізується. У ситуації нестабільності людина по-іншому переживає час власного життя, переосмислює минуле, сьогодення і майбутнє.

Нашим завданням було дослідити, які смислові настанови обирають офіцери, що їдуть в зону АТО, адже, з одного боку, є ситуація невизначеності і небезпеки, а з іншого – має місце сприйняття даного часового проміжку як ситуації війни.

Досить часто для збереження психічного здоров'я людина має перевизначати цілі свого життя, змістовно наповнити часову перспективу майбутнього, особливо в ситуації невизначеності і небезпеки.

Сутність людини не може бути розкрита повністю, виходячи тільки з минулого і сьогодення, в ній є устремління та потенції, що потребують свого прояву та актуалізації. Ці устремління грають роль детермінуючого фактору, що змушує людину вибирати певну лінію поведінки на відносно тривалий термін. У такому випадку людина визначає свої життєві плани і цілі, як стратегію життя. Досить часто лише складні або екстремальні ситуації актуалізують ті або інші смисли особистості.

Матеріалом для дослідження стала робота психологом на курсах